

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Hvorfor kjøper offentlig sektor mindre norsk frukt og grønt enn privat?

En gjennomgang av dagens praksis og hva vi kan gjøre for å endre den

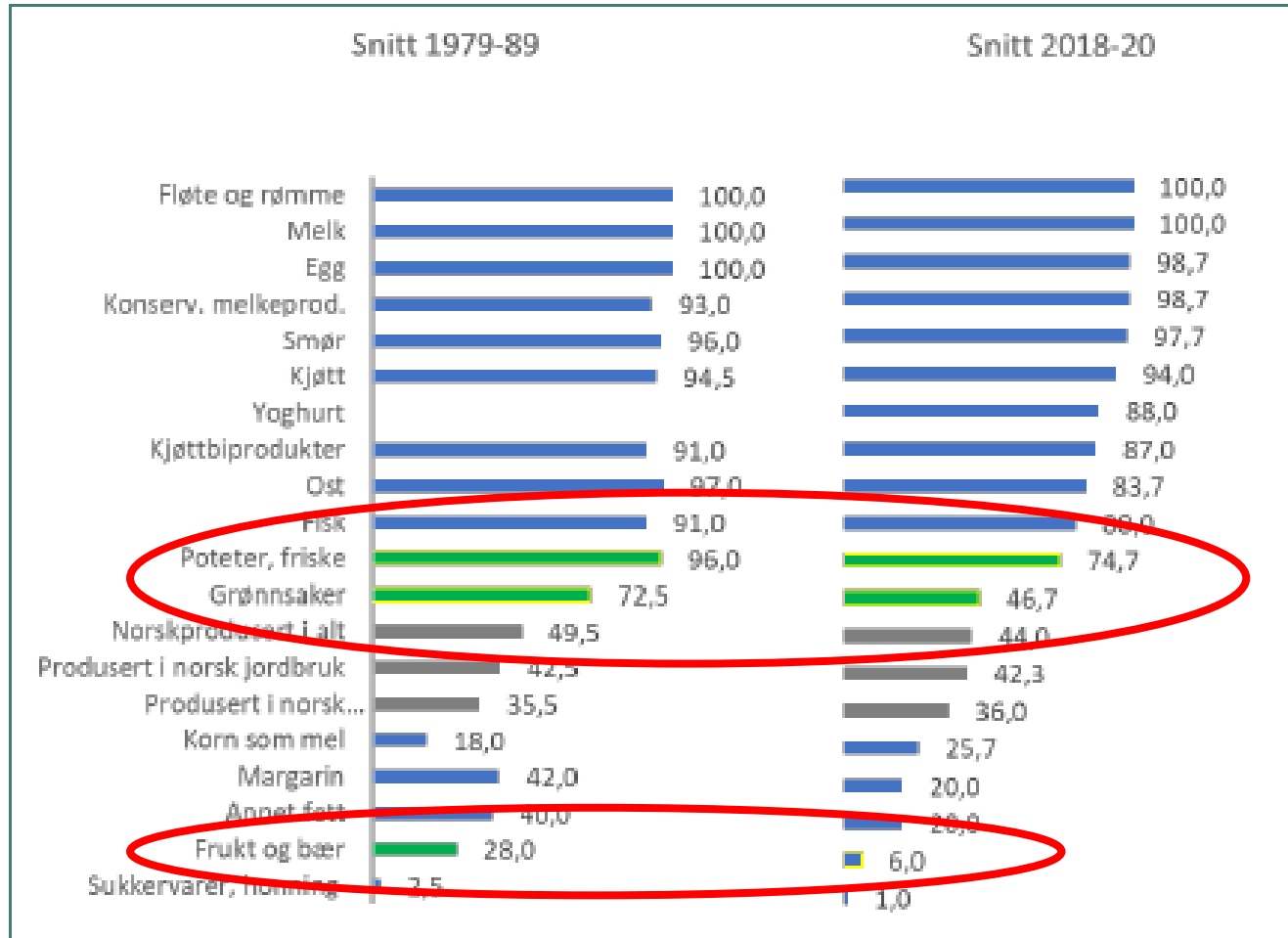
Marie Bogstad Ree, fagdag OFG, 23.10.2025

Foto: Åsmund Asdal

Status quo

- Lavere norskandel de siste 30 årene
- Grøntproduksjonen er marginal og konsentrert
- Raske strukturendringer
- Lav andel tilskudd
- Markedsorientert

Figur 13 Norskandel av forbruk, ulike matvarer. Snitt for 1979 og 89 sammenlignet med snitt for årene 2018, 19 og 20.
Kilde: NIBIO kostholdsstatistikk.

Mer norsk frukt og grønt i offentlig sektor

Rapport fra forprosjekt

NIBIO RAPPORT | VOL. 8 | NR. 34 |

Siri Voll Dombu, Hanne Margrete Johnsen, Signe Kårstad og Ivar Pettersen
NIBIO, Avdeling landbruksøkonomisk analyse

NIBIO-rapport fra 2022

Offentlige innkjøp som virkemiddel

- Mulighet for å stille krav i henhold til politikk
- Forbilde for andre

Hva er dagens situasjon? (2022)

- 20% norskandel frukt og grønt i offentlige innkjøp
- 230 millioner kroner årlig omsetning
- Noen flere uavhengige grossistaktører (enn i dagligvaremarkedet)

Hva skal til for at offentlig sektor skal kjøpe mer frukt og grønt, med en høyere norskandel?

Mer norsk frukt og grønt i offentlig sektor

Rapport fra forprosjekt

NIBIO RAPPORT | VOL. 8 | NR. 34 |

Siri Voll Dombu, Hanne Margrete Johnsen, Signe Kårstad og Ivar Pettersen
NIBIO, Avdeling landbruksøkonomisk analyse

NIBIO-rapport fra 2022

Hva tar rapporten IKKE for seg?

- Produksjon av andre typer frukt, grønt og bær
- Effektiviseringstiltak eller endringer i næringen
- Tilgang til norsk volum for å øke forbruk

Mer norsk frukt og grønt i offentlig sektor
Rapport fra forprosjekt

NIBIO RAPPORT | VOL. 8 | NR. 34 |

Siri Voll Dombu, Hanne Margrete Johnsen, Signe Kårstad og Ivar Pettersen
NIBIO, Avdeling landbruksøkonomisk analyse

NIBIO-rapport fra 2022

Hvorfor lav norskandel?

- Budsjettkeskrankninger og prispress
- Strukturelle forhold på tilbudssiden
- Utforming av offentlige anbud

Mer norsk frukt og grønt i offentlig sektor
Rapport fra forprosjekt

NIBIO RAPPORT | VOL. 8 | NR. 34 |

Siri Voll Dombu, Hanne Margrete Johnsen, Signe Kårstad og Ivar Pettersen
NIBIO, Avdeling landbruksøkonomisk analyse

NIBIO-rapport fra 2022

- **Muligheter for økt norskandel**

- Lengre sesong og bedre lagring
- Kvalitetsorientert tilnærming
- Målbare kriterier for bærekraft
- Anskaffelsesverktøy og opplysningskriterier
- Benytte avtalers mulighetsrom for lokale innkjøp
- Dele opp anbudene i flere konkurranser
- Bestillingssystem med høy brukervennlighet for kunden (sortimentstyring og opprinnelsesmerking)

Hvordan endre
dagens praksis?

Hvordan sikre lokalprodusert mat i offentlige innkjøp?

- Man kan ikke stille krav til lokal- eller norskprodusert mat

MEN man kan:

- Beskrive egenskaper ved maten
- Dele opp konkurransen
- Undersøke egne avtaler
- Sikre interne rutiner (kontraktsvilkår for veiledning eller sortimentsstyring)

Kilde: DFØ, 2023: <https://www.anskaffelser.no/nn/hva-skall-du-kjope/mat-og-maltidstjenester/lokalprodusert-mat>

Svenske tilstander?

Här är några exempel på initiativ för att öka andelen svenska livsmedel i offentliga verksamheter runt om i Sverige:

- För att öka kunskapen om hur mat produceras och varför det är viktigt med livsmedelsproducenter i närområdet har varje kök i Skellefteå kommun samarbete med en bondgård. Där görs studiebesök och köken kan köpa kött från gården.
- För att stötta lokala bönder i Härjedalens kommun så direktupphandlas levande djur och skötsel av djuren. När djuren sedan slaktas tar de kommunala köken hand om hela djuret. Egengjord leverpastej serveras på julbordet och oxfilé serveras på nyår inom äldreomsorgen.
- I Mora kommun finns en tydlig politisk prioritering att de livsmedel som upphandlas i så stor utsträckning som möjligt ska följa ordningen: 1. Vara lokalt odlat, 2. Vara lokalt producerat, 3. Ha ett svenskt ursprung, 4. Vara miljömässigt hållbar.
- Tydliga mål för andel svenska livsmedel finns i både Skövde och Mora kommun och uppföljning av målen görs för att veta hur man ligger till. För att öka andelen svenska livsmedel görs anpassningar av menyn, exempelvis serveras en mindre andel ris och högre andel potatis eller havreris.
- Många kommuner ser att en tidig och regelbunden dialog med leverantörer och producenter är en förutsättning för en bra upphandling. Att dela upp upphandlingen i mindre delar gör att leverantörer och producenter har möjlighet att lägga anbud på en mindre del av livsmedelsupphandlingen.

Kilde: Från Sverige, LRF, SvensktKött, oktober 2024, «Konsten att upphandla svenska mervärden»

- Samarbeid mellom enkelte offentlige kjøkken og enkeltgårder
- Direkte anskaffelse av dyr etter slakt
- Politiske prioriteringer om at varer som anskaffes skal følge visse kriterier
- Tydelige mål for andel svenske varer – og målene følges opp for å vite
- Tidlig dialog med leverandører og produsenter
- Dele anskaffelsen i mindre deler
- Separat logistikk, samordnet transport eller kommunal distribusjonssentral

Har vi tilgjengelig volum av norsk frukt og grønt?

- Arealer er ikke begrensende, men forbruksmønsteret må endres
- Teknologi, nye sorter og bærekraftige systemer gir vekstmuligheter.

Foto: Anne Linn Hykkerud

Grønn vekst – kan vi øke produksjonen av frukt og grønt?

GRØNTNÆRINGEN SKAPER STORE VERDIER

Grøntsektoren karakteriseres av intensiv produksjon med høy verdiskaping per arealenhet. I 2025 er det budsjettet med en omsetning av norsk frukt, bær og poteter fra primærleddet på omkring 7,3 milliarder kroner. Dette utgjør 17% av all verdiskaping i det norske landbruket (Totalkalkylen). Grøntsektoren er i større grad enn det øvrige jordbruket markedsstyrt, illustrert ved at sektoren mottar kun 2,7% av midlene over jordbruksavtalen (Pettersen & Dombu 2025). Hva begrenser større egenproduksjon av frukt, grønt og poteter, og hva er mulighetsrommet for en høyere selvforsyningsgrad for frukt og grønt?

HVOR SELVFORSYNT ER VI MED POTET, GRØNNSAKER, FRUKT OG BÆR?

Produksjonsverdi, selvforsyningsgrad og norskandel av varegruppene potet, grønnsaker, frukt og bær for

perioden 2019–21 er vist i Tabell 1. Siden 2021 har norskandelen for potet økt til nærmere 80%. Det produseres (gjennomsnitt for 2019–2023) ca. 275 000 tonn poteter årlig i Norge. I perioden har omsetningen økt fra ca. 0,8 mrd. kr til ca. 1,3 mrd. kr. Produksjonen påvirkes av tørke og ekstremvær, det er derfor viktig med produksjon i hele landet. Til tross for at nordmenn spiser mindre matpotet enn tidligere øker bruk av poteter i bearbejdede produkter. Selv om norskandelen er høy for potet vil en mindre økning bidra til økt selvforsyningsgrad for grøntproduksjonene.

Det har vært en sterk utvikling av norske veksthusgrønnsaker, i hovedsak agurk og tomat. Norskandel av agurk var 76% i 2019–21. Omsetning av norsk frukt varierer mye mellom år blant annet på grunn av værforhold og vekselbæring (stor fruktsetting

Potensialet for økt norsk produksjon: Naturlige betingelser for gulrot, bønner og salat

- Mer enn 90 % er i beste klasse for salatdyrking
- Drøyt 45 % er i beste klasse for gulrotdyrking
- Nesten 12 % er i beste klasse for bønnedyrking

Ting skjer, men oppnår vi endring?

- Norsk helsepolitikk har siden 1970-tallet hatt mål om å øke forbruket av frukt og grønt
- Fortsatt spiser vi langt ifra 5 (eller 8) om dagen

Hvordan navigere offentlige innkjøp – som innkjøper?

- Utvalg og pris
- Kunnskap og motivasjon
- Formelle krav vs. faktiske innkjøp
- Rapportering
- Vurdering – hva legger du vekt på?

Mest marked, mindre politikk

Politikk, marked og forhandling i det norske grøntsystemet

NIBIO RAPPORT | VOL. 11 | NR. 17 | 2

Ivar F. Pettersen og Siri Voll Dombu
Divisjon kart og statistikk

NIBIO-rapport fra 2025: Hvordan øke forbruket av norsk frukt og grønt?

- Høy konsentrasjon og vertikal integrasjon i verdikjeden
- Importkonkurranse
- Kostholds- og konkurransepolitikk blir viktigere enn landbrukspolitik
- **Hva er mulighetsrommet for grøntnæringen?**

Marie Bogstad Ree
marie.bogstad@nibio.no

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

NIBIO_no

NIBIO.no

NIBIO_no

www.nibio.no

